

ADABIYOT DARSLARIDA KO'RGAZMALILIK VA ZAMONAVIY INTERFAOL METODLAR

*Buxoro viloyat Vobkent tuman 26-umumiy o'rta ta'lim maktab
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Jo'rayeva Maftuna Mahkamovna*

Annotatsiya: Ushbu maqola “Adabiyot darslarida ko'rgazmalilik va zamonaviy interfaol metodlar” haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ko'rgazmalilik, adabiyot, tahlil, videodars, interfaol, metod.

Adabiyot darslarida ko'rgazmalilikni amalga oshirishda, avvalo, o'quvchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinadi. Har bir ko'rgazmalardan foydalanishning o'ziga xos xavfsizligi va talablari qo'yiladi. Bu talablarga to'liq rioya qilishi har bir o'qituvchining doimiy e'tiborida bo'lishi lozim. Chunki tayyorlangan ko'rgazma gigienik tomondan va psixologik tomondan o'quvchiga mos bo'lishi shart.

Bundan tashqari har bir tayyorlangan ko'rgazmadan foydalanish vaqt miqdorini to'g'ri belgilash va unga rioya qilishning o'ziga xos asoslarini bilishi hamda darsning maqsadiga muvofiq qo'llash talab qilinadi. Har bir ko'rgazmani tayyorlash jarayonida o'ziga xos vositalar qo'llaniladi va mashg'ulot jarayonida ulardan to'g'ri, unumli va xavfsiz foydalanish lozim. Tayyorlangan ko'rgazmalarning sifati, ko'zda tutilgan maqsadlarga mosligi, qulayligi va ulardan to'g'ri foydalanish mashg'ulotlar samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maktabda har bir o'qituvchi ayrim turdagi ko'rgazmalardan o'quv mashg'ulot jarayonida o'quv materiallarni amalda qo'llash uchun tayyorlashini tashkil qilish metodik faoliyatning ajralmas bir qismi hisoblanadi. Bunda o'qituvchilar o'z mutaxassislik fanlari bo'yicha o'zlari tanlagan mavzudagi darsni eng maqsadga muvofiq ko'rgazmali qurollardan foydalanib o'tkazish yuzasidan dars ishlanmasi tayyorlashlari va uning asosida ochiq darslar o'tkazib borishlari tavsiya qilinadi.

Badiiy adabiyot borliqni jonli manzaralar, obrazlar orqali aks ettiradi. Tabiatiga ko'ra adabiyotning o'zi borliqning ko'rgazmali tasviridan iborat. Ammo adabiyot darslarida san'atning boshqa turlari: kino, televidenie, musiqa, tasviriy san'at ham yordamga kelishi mumkin. Bular adabiyot darslariga qo'shimcha axborot manbasi bo'lib xizmat qiladi, o'quvchilarda estetik tuyg'ularning shakllanishi va rivojiga imkon beradi, shuningdek adib yaratgan obrazlarning o'quvchi ongida yanada puxtaroq muhrlanishiga yordam beradi. Hozirgi paytda turli kinoapparatlar, televizor, magnitafon har bir maktabda ham, har bir

xonadonda ham deyarli mavjud. Bularning hisobiga ko'rgazmali qurollar doirasi yanada kengaydi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, ko'rgazmalilikdan darsda va sinfdan tashqari ishlarda foydalanish bir- biridan o'z xarakteriga ko'ra jiddiy farq qiladi hamda boshqa-boshqa maqsadlarni ko'zda tutadi. To'garak ishlarda, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda o'qituvchi masalan, o'quvchilarning san'atini muayyan turi haqidagi tasavvurlarini kengaytirish yoki o'quvchilarni biror tasviriy san'at, musiqa asari, tele yoki kinofilm bilan tanishtirish vazifasini qo'yishi mumkin. Bu albatta o'quvchilarning adabiy asarlarni o'zlashtirishlariga muayyan darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Adabiyotning boshqa san'at turlari bilan o'zaro ta'siri bir xil bo'lmasa-da, o'quvchilarning kino, teatr, musiqa, tasviriy san'at haqidagi tajribalari ularning adabiy jihatdan kamolotlarida jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Darsda esa ko'rgazmalilik o'quvchilarning asarni o'zlashtirishiga yordam bera oladigan darajadagina qo'llanishi mumkin. Aks holda u birinchi o'ringa chiqib, asosiy mavzu orqa o'rinda qolishi mumkin. Adabiyot darslaridagi ko'rgazmalilikning bosh vazifasi o'quvchilarga adabiy asarni idrok etishda ko'maklashish, yozuvchi ijodini to'laroq tasavvur etishga yordamlashish adabiy-nazariy tushunchalarni egallashga qo'shimcha imkon yaratish, o'quvchilar nutqini o'stirishni ta'minlashdan, bir so'z bilan aytganda adabiyot o'qituvchisi oldida turgan barcha vazifalarni hal qilishga yordam berishdan iborat.

Bu xususiyat har bir aniq holatda turli xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin. Ko'rgazmalilikdan foydalanganda darslarda shartli ravishda o'quvchining passiv yoki faol ishtiroki haqida gapirish mumkin. Agar ko'rgazmali qurol o'quvchi faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatmasa undan foydalanmagan ma'qul.

Gap o'tmish adabiyoti, yoxud chet el hayoti bilan bog'liq asarlar ustida boradigan bo'lsa, ko'rgazmalilikning ahamiyati yanada ortadi. Zero o'quvchi xira tasavvur qilgan yoki mutlaqo tasavvurga ega bo'lmagan voqea va hodisalar haqida ko'rgazmalilik tufayli yorqinroq va aniqroq bilim va tasavvurlarga ega bo'ladi. Bunday paytda o'qituvchining izohi kamlik qiladi, ana shu o'rinni ko'rgazmalilik to'ldiradi. Ko'rgazmalilik o'qituvchi izohida ham mavjud. Garchi bunday holatlarda o'quvchida passivlik sezilsa-da, ammo bu ko'rgazmalilikning rolini mutlaqo pasaytirmaydi. Ammo shunisi muhimki, ko'rgazmalilik vositasida o'quvchi faol muloqotga, suhbatga, faol fikrlash darajasiga yetsin. Ko'rgazmalilik adabiy jarayon, hodisa yoki obrazning muayyan qirralarini ochishga yordam bersagina shunday bo'ladi. O'quvchilar bilim faoliyatini oshirish va faollashtirishda ularni o'zlarini ko'rgazmali qurollar yasashga jalb etish ham samarali bo'ladi. Xususan, she'riy vaznlarni belgilashda, adabiy tur va

janrlarni ajratishda o'quvchilarning o'zini ham bunga jalb etish mumkin. Bu o'quvchilardagi muayyan bilimlarni mustahkamlashda ham qo'l keladi.

Demak, ko'rgazmalilikning vazifalari nihoyatda xilma-xil bo'lishi mumkin. Hozirgi paytda ko'rgazmalilikning turlari nihoyatda xilma-xildir. Ularning har biri ko'rish, eshitish, sintetik shakldagi ko'rgazmalilikka tegishli bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yo'ldoshev J, Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. -T.: O'qituvchi, 2004.
2. Qozoqboy Yo'ldosh. Yoniq so'z. -T.: Yangi asr avlodi, 2006.
3. Qodiriy. Mehrobdan chayon. -T.: Adabiyot va san'at, 1974.
4. Qodiriy. O'tgan kunlar. -T.: Sharq, 2014.
5. Oripov A. Ishonch ko'priklari. -T.: Adabiyot vasan'at nashriyoti, 1989.